

2024.
május 13.

Ludovico

GRitti és kora

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA
A NEMZETI KÖNYVTÁRBAN

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR

PROGRAM

9.30 Rózsa Dávid megnyitója és Kasza Péter köszöntője

I. SEKCIÓ

Elnök: Oborni Teréz

- 9.50 Nenad Obradović: A szerbek szereplése Szerémi György *Epistolájában*
10.10 Boris Stojkovski: Jovan Nenad (Cserni Jován) és mozgalma Szerémi György művében
10.30 Szarka József: Czibak Imre pályája
10.50 Varga Szabolcs: Senkiföldje. Szlavónia Gritti kormányzósága idején (1530–1534)
11.10 Vita
11.40 Kávészünet

II. SEKCIÓ

Elnök: Rajnai Edit

- 12.00 Szebelédi Zsolt: A latin nyelv fonetikai vizsgálatának lehetőségei Szerémi György kézírata alapján
12.20 Halmágyi Miklós: A naplószerű útleírástól a hexameterig. Adalékok Szerémi György szövegszerkesztési módszeréhez
12.40 Tóth Laura: Színház akkor és most, avagy Ludovico Gritti utóélete
13.00 Vita
13.20 Ebédészünet

III. SEKCIÓ

Elnök: Kasza Péter

- 14.30 Domokos György: Francesco Della Valle leírása Ludovico Gritti életéről és haláláról a milánói kézirat alapján
14.50 Csapó Fanni: „Akár békét hoz, akár háborút” – Augustino Museo beszámolója és kihallgatási jegyzőkönyve Gritti haláláról
15.10 Petrovity Ádám: Ludovico Gritti élete Tranquillus Andronicus szemszögéből
15.30 Vita
15.50 Kávészünet

IV. SEKCIÓ

Elnök: Szebelédi Zsolt

- 16.10 Kasza Péter: Közelítések Szerémi György művének Gritti-fejezeteihez
16.30 Oborni Teréz: A Czibak–Gritti-történet Ascanio Centorio degli Hortensii tollán
16.50 Szovák Márton: Ludovico Gritti magyarországi tevékenysége Marin Sanudo naplójának tükrében
17.10 Vita
17.30 Szebelédi Zsolt zárszava

„Akár békét hoz, akár háborút”
Augustino Museo beszámolója
és kihallgatási jegyzőkönyve Gritti haláláról

Ludovico Gritti (1480–1534) jelentős szerepet töltött be Szapolyai János magyar király udvarában. Velencei származása ellenére az egyik legmagasabb közjogi méltóságig, a kormányzói pozícióig jutott, amelyet 1530-tól 1534-ben bekövetkezett haláláig töltött be, s mindeközben Ibrahim pasával, I. Szulejmán nagyvezírével (1523–1536) is jó kapcsolatot ápolt. Bár Gritti az 1530-as évek első felében Magyarország egyik legbefolyásosabb politikusává lett, intézkedéseivel kivívta a magyar nemesség ellenszenvét. A kedvezőtlen külpolitikai események hatására helyzete megingott, és ezt kihasználva 1534 szeptemberében meggyilkolták a medgyesi ostromot követően.

Gritti életéről és tevékenységéről olasz és latin nyelvű források is rendelkezésünkre állnak, például Francesco Della Valle Gritti-életrajza vagy Szerémi György történeti művének számos részlete. A gazdag forrásanyagban mégis különleges helyet foglal el a Gritti fiúk nevelőjének, az Ágoston-rendi Agostino Museónak a beszámolója nem sokkal Gritti halála után, amely az egyik első leírás Gritti utolsó hónapjairól és halálának körülményeiről.

Előadásom során Museo beszámolóját és 1535-ös kihallgatásának jegyzőkönyvét vizsgálom meg, s ezen források alapján bemutatom, hogyan látta Gritti szerepét egy közeli szemtanú.

Ludovico Gritti.
Michael Benther von Carlstatt metszete
(Országos Széchényi Könyvtár
Magyar Elektronikus Könyvtár)

~ DOMOKOS GYÖRGY ~

Francesco Della Valle leírása Ludovico Gritti életéről és haláláról a milánói kézirat alapján

Az előadás a Ludovico Gritti életének utolsó éveiről beszámoló Francesco Della Valle kéziratának milánói példányára koncentrál. A Nagy Iván által a velencei Marciana könyvtárban azonosított, Grittire vonatkozó négy kézirat közül három latin, ez olasz nyelvű. Alapvetően ezek jelentik a Gritti-szakerődalom alapját már Paolo Gioviótól kezdve, aki Della Valléból merítette a Gritti tulajdonságaira vonatkozó részt. Az Ambrosiana könyvtárban a Vestigia kutatás részeként digitalizált kézirat segít a Nagy Iván-féle kiadás kevés félreértésének tisztázásában, és fontos lesz a forrás magyar nyelvű közreadásában, hogy első kézből lehessen idézni a szöveget. Della Valle röviden összefoglalja a hűséges szolga szemszögéből Gritti felemelkedését, dicsőséges országlását, és részletesen leírja bukását, csúfos halálát. Ugyanakkor saját történetét is elbeszéli: hogyan került Gritti szolgálatába, hogyan jutott fogságba, majd menekült el urának kivégzése után.

~ HALMÁGYI MIKLÓS ~

A naplószerű útleírástól a hexameterig. Adalékok Szerémi György szövegszerkesztési módszeréhez

Szerémi György *Magyarország romlásáról* című munkája elsősorban sajátos anekdotáiról ismeretes, ugyanakkor meglepő részletességű útleírásokat is olvashatunk művében. Kevésbé ismert tény, hogy Szerémi munkája hexameteres sorokat is tartalmaz. Felmerül a kérdés: emlékezetből írt a szerző, vagy írott forrásokat is használt? Ha emlékezetből írt, miként mosódtak össze emlékeiben az egyes adatok? Szerémi útleírásainak pontosságáról többet megtudhatunk, ha az anekdotázó kedvű szerző művét kortárs oklevelek adataival hasonlítjuk össze. Előadásomban Szerémi három dél-alföldi vonatkozású útleírását kísérem meg kortárs adatokkal összevetni. A Székely György 1514-ben lázadóvá vált kereszties seregének Körös menti vonulásáról, János király 1528-ban Temesvár ellen indított hadjáratáról, valamint János király 1530-as években tett, Gyulát is érintő utazásáról írtakat vetem össze néhány kortárs forrással. János király 1530-as évekbeli útja kapcsán Szabó András eredményeire támaszkodom.

3760.
Fol. 6. v. 5.

28

1

TRANQVIL
LI ANDRONI
CI DALMAT
TRAGVRI
ENSIS

DE Rebus in Hungaria Gestis ab
Mag^o LVDOVICO Gritti Regi
eius obitu
EPÍSTOLA

ALL. MUSEUM
KÖNYVTÁR
TÁRA

Tranquillus Andronicus beszámolója Gritti magyarországi tevékenységéről.
Kézirat (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár)

Szerémi kevéssé ismert hexameterait olvasva felmerül a kérdés: idéz a szerző, vagy maga alkot hexametert? Pontos-e az idézete? Johannes Pauli munkájával összevetve elmondhatjuk: Szerémi pontatlanul idéz, tehát az emlékezetét használta. Ugyanakkor képes volt hexameter megfogalmazására, ezzel is színesítve élőbeszédszerű munkáját.

Szerémi gondolkodását és szövegszerkesztési módszerét jellemezte, hogy bizonyos motívumokat ismételten felhasznált. Előadásomban erre is hozok példákat. További jellemzője Szerémi könyvének a saját látomásáról való megemlékezés. 16. századi, valamint korábbi történelmi művekkel – Merseburgi Thietmar, Radulfus Glaber krónikájával – összevetve elmondható, hogy Szerémi szellemisége, gondolkodásmódja bizonyos tekintetben hasonlatos a 11. századi szerzőkéhez.

~ KASZA PÉTER ~

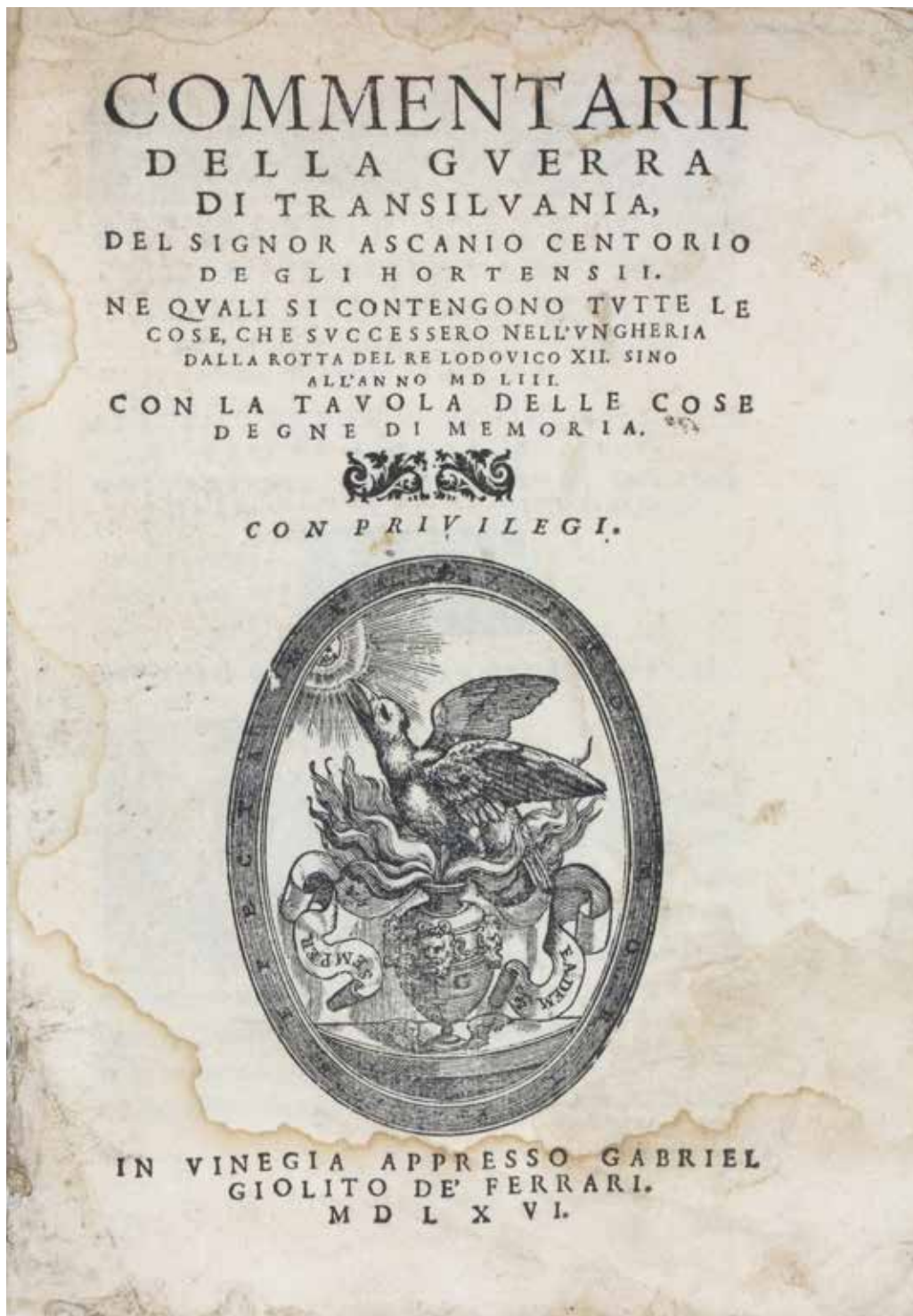
Közelítések Szerémi György művének Gritti-fejezeteihez

Szerémi György műve valóságos tárháza a legmegdöbbentőbb rémtörténeteknek és vad pletykáknak a 16. század első feléből. Ennek fényében nem meglepő, hogy neki köszönhetjük az egyik legrészletesebb leírást az 1530-as évek Magyarországanak egyik legellentmondásosabb és a mai napig nehezen besorolható politikusról, Ludovico Grittiről, illetve magyarországi tevékenységéről.

Szerémi jelentőségét csak aláhúzza, hogy számos Grittivel kapcsolatos eseményt csak az ő előadásában ismerünk, nem beszélve arról, hogy a ránk maradt kortárs beszámolók szerzőivel (Della Valle, Museo, Tranquillus Andronicus) ellentétben nem tartozott Gritti környezetéhez, így leírása már csak emiatt is figyelmet érdemel.

Joggal hozható fel ugyanakkor Szerémi adatainak hitelességével szemben, hogy szinte megmagyarázhatatlan módon éppen a Gritti-rész során zavarodik össze a mű kronológiája, a derék káplán több évvel félredatálja az eseményeket.

Az előadás egyrészt arra tesz kísérletet, hogy választ találjon a Gritti-részben feltűnő datálási anomáliákra, másrészt a Gritti környezetéből kikerülő írásokkal szemben megvizsgálja, mik Szerémi legfontosabb szempontjai a Gritti-éra ábrázolásakor, illetve kik az igazi főszereplői a Gritti-korszaknak szentelt résznek.

Ascanio Centorio Erdély történetét tárgyaló művének címlapja
(Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomatványok Tára)

~ OBORNI TERÉZ ~

A Czibak–Gritti-történet Ascanio Centorio degli Hortensii tollán

Ascanio Centorio a 16. század közepén vetette papírra nagyszabású, Erdély történetét Mohácstól 1553-ig elbeszélő, több kiadást is megérő művét: *Commentarii della Guerra di Transilvania* (Vinegia, 1566). A Milánóban született szerző a Castaldo család szolgálatában állva részben eredeti dokumentumok alapján, részben a kortársaktól szerzett információk ismeretében írta meg a történetet. Centorio életének minden bizonnyal legfontosabb epizódja a Giovanni Battista Castaldóval, Cassano márkijával és Piadena grófjával, a kor híres hadvezérével való kapcsolata volt, akinek titkáraként szolgált. Az események fősodrában természetesen Castaldo tábornok, katonai helytartó erdélyi tevékenysége áll, de Centorio a Mohácsot közvetlenül követő esztendőkre vonatkozóan is izgalmas adatokat közöl, amelyekre eddig kevésbé figyelt fel a hazai történetírás, bár kétségtelen, hogy a mű maga nem ismeretlen előttünk. Centorio részletesen tárgyalja a Szapolyai I. János és Habsburg I. Ferdinánd között a Magyar Királyságért folytatott küzdelmeket, beszámol Czibak Imre haláláról és Ludovico Gritti magyarországi tevékenységéről. Az előadásban a korszak történetíróinak elbeszéléseivel összevetve igyekszem bemutatni a Centorio által ismertetett Czibak–Gritti-történetet.

~ NENAD OBRADOVIĆ ~

A szerbek szereplése Szerémi György *Epistolájában*

Előadásom első számú célkitűzése bemutatni Szerémi szerbképét. Elhatározásom indokoltságát abban a tényben látom, hogy a szerb elitnek jelentős szerep jutott Magyarország romlásának századában. Górcső alá veszem az elbeszélő teljes szövegének azon részleteit, amelyekben felbukkannak a szerb katonai vezetők vagy azok harcosai. Szólni igyekszem e személyiségek valós szerepvállalásáról, különös figyelmet fordítva a magyar történetírásban kevésbé ismert részletekre, feltárva a lehetséges okait annak, hogy Szeréminél miért kaptak kitüntetett jelentőséget. Előadásomban megpróbálom megvilágítani azokat a politikai elképzeléseket is, amelyek a szerb elit tagjainak mozgatórugói voltak. Lehetőségeimhez mérten az egész kérdést a határ menti társadalom sajátosságainak tükrében fogom elemezni. Megpróbálom kihámozni az elbeszélés azon elemeit, amelyek megvilágítják a határ menti lét mentalitásbeli sajátosságait, illetve egyéb forrásokat is bevonva vizsgálom a Szeréminél különösen hangsúlyos kulturális kölcsönhatásokat.

~ PETROVITY ÁDÁM ~

Ludovico Gritti élete Tranquillus Andronicus szemszögéből

Tranquillus Andronicus nevét kevesen ismerik, a szakma eddig nem fordított rá kellő figyelmet, csupán néhány rövid tanulmány született vele kapcsolatban, emellett a költői tevékenysége sincs feldolgozva. Az ÚNKP-ösztöndíj (ÚNKP-23-1-SZTE-42) keretein belül a Tranquillus-kutatás folytatásaként egy általa írt történelmi életrajzra koncentrálok, amely Ludovico Gritti életét tartalmazza Tranquillus szemszögéből. A szöveg latin nyelven íródott, egyetlen kézírata van, amelyet az OSZK-ban őriznek. 1903-ban Kretschmayr Henrik kiadta a szöveget latin nyelven, 2007 óta pedig Kulcsár Péter jóvoltából magyarul is olvasható. Fontos azonban megjegyezni, hogy dacára a latin közlésnek és Kulcsár fordításának, a szövegre eddig kevés figyelmet fordított a szakma. Kulcsár fordítása bár veretes, jegyzeteket nem tartalmaz, nincs ütköztetve egyéb forrásokkal. Szintén kérdéseket vet fel a szöveg műfaja: tekinthetjük történelmi forrásnak, életrajznak, objektivitásra törekvő történetírásnak, de személyes célokból írt apológiának is. Jelen kutatásom célja a szöveg elemzése és kortárs forrásokkal való ütköztetése, Gritti és Tranquillus kapcsolatának feltárása. Különös figyelmet fordítok majd azon témákra, amelyek az életrajzban előtérbe kerülnek. Ezen összehasonlító elemzés rávilágít arra, hogyan ábrázolja Gritti életét, mennyire volt elfoglalt vele kapcsolatban, emellett pedig hogy milyen narratív stratégiákat alkalmaz az életrajzban. Előadásomban számot adok az eddig elért eredményekről.

~ BORIS STOJKOVSKI ~

Jovan Nenad (Cserni Jován) és mozgalma Szerémi György művében

Szerémi György *Magyarország romlásáról* (latinul *Epistola de perdicione regni Hungarorum*) című emlékirata Jovan Nenad cár mozgalmának elsőrangú forrása. Szerémi volt az egyetlen kortárs szerző, aki személyesen látta, ismerte Cserni Jovánt, és aki – tekintettel arra, hogy értett szerbül – beszélni is tudott vele.

Szerémi György adatai Cserni Jován mozgalma vonatkozóan többfélék: egy részük Jován cár haditerveiről és konfliktusairól tudósít, más részük a mozgalom ideológiájára és a Jován által elfoglalt területek társadalmi életére vonatkozik. Annak ellenére, hogy Cserni Jovánról és a mozgalmáról rengeteg forrás maradt fenn (osztrák, román, velencei,

Habsburg I. Ferdinánd.
Barthel Beham metszete (Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomatványok Tára)

Andrea Gritti velencei dózse.
Tiziano Vecellio festménye

spanyol, angol és magyar anyag is létezik), Szerémi György műve nélkül majdnem lehetetlen teljes képet adni az 1526–1527-es eseményekről és a szerb vezér mozgalmáról.

Az előadásban nem egyszerűen az eseményeket vázolom fel, hanem a Cserni Jován mozgalmára vonatkozó adatokat elemzem és hasonlítom össze korabeli forrásokkal.

~ SZARKA JÓZSEF ~

Czibak Imre pályája

Az apai ágon Bihar, anyai ágon Zaránd megyei családból származó Czibak Imre pályakezdéséről keveset tudunk: tanulmányait a ferenceseknél kezdte és szerzetesnek készült, de felemelkedését végül mégis katonai pályafutásának köszönhetette. Szapolyai János erdélyi vajda környezetében és Tomori Pál fogarasi várnagy oldalán kezdődött a karrierje, majd Szörényi várának 1524. őszi elvesztését követően karánsebesi kapitányként ő védelmezte a megnyílt déli határt, 1525 márciusától pedig temesi ispán lett. 1526 tavaszán őt szánták az ország védelmét irányító Tomori Pál kalocsai érsek utódjának, ennek megfelelően a mohácsi csata előtt és a csatában is az első sorokban harcolt. Pályája a csatavesztés után sem tört meg: János király váradi püspökké és bihari ispánná tette. Ezt követően részt vett a korszak szinte valamennyi fontos hadjáratában, és tetemes birtokvagyonra is szert tett, melyet több esetben fegyverrel szerzett meg magának. A fennmaradt adatok tanúsága szerint János király egyik legfőbb támasza és legfontosabb bárója volt: a király híveként került szembe a kormányzó Ludovico Grittivel és az őt támogató Dóczy János kincstartóval is. Karrierjének csúcspontja Vajdahunyad 1534. évi megszerzése és Erdély irányításának az elnyerése volt, ezt a pályáivet törte ketté 1534. augusztus 11-én a meggyilkolása. Előadásomban az elbeszélő források és a korabeli oklevelek egybevetése alapján próbálom meg tisztázni életrajzának néhány részletkérdését, különös hangsúlyt fektetve János király politikájában elfoglalt helyének, jellemének és korabeli megítélésének a megrajzolására. Az így elnyert kép, úgy tűnik, merőben mást mutat, mint amit Szerémi György leírása tükröz.

Velence látképe.
Jacopo de' Barbari metszete
(Minneapolis Institute of Art)

Warhafftige geschicht/wie herr Ludouico Gritti von Constantinopel in die Wa- lachen ankomenen/ vnd in Sybenbürgen erschla- gen ist den 28. Sep- tembris. 1554.

Herr Ludouico Gritti des Hertzogen von Venedig beysinn/ so zu Constantinopell an des Türcken hoff auffgezogen/ vñ in sonderm genaden gewesen/ ist/ daselbst von im abgefertiget worden mit tausent Janitschern vnd acht hundert pferden/ vnd auff die Walachey gezogen. Also er böß practicken fürgenommen/ etlich der mechtigsten Herrn der Walachen an sich gezogen/ vnd auff sein parthey bracht hat/ in willen den Wayda daselbst zu entsetzen.

Dasselb aber gedachter Wayda zu frül gewar worden ist/ sich gesterckt/ vñ den Gritti genödet/ in die Walachen/ so er ihm anhengig gemacht het/ zu zustellen. Dero fürnemsten er die meiller vnd nasen abschneyden/ vñ die andern miderhacken lassen/ hat Gritti gesagt/ ob er de Kaiser vngehorsam sein wöl. Darauf er geantwort/ nayn/ Der Kaiser aber hab im solche sachen mit im zu handeln mit befohlen. Dagegen Gritti gebetten/ in on schaden in Sybenbürgen zu lassen. Das vñ Walachisch Wayda bewilligt/ vnd im zu seiner vergläntig noch tausent man zugeben hat.

Als Gritti in Sybenbürgen ankomen ist/ seyn im der herr Zibac Bischoff zu Wardain/ vñ der Wayda in Sybenbürgen entgegen gezogen mit an derthalb hundert pferden in zu empfangen. Vnd do sie auff vier mal in einem dorff gelegen sein/ hat Gritti aus geschickt / vñ den errenten Bischoffen Ziback

samt

samt seinem volck bey nachts mider hacken lassen/ mit befehly im des Bischoffs haupt auff einem Sebel zu züfieren. Vnd den Mailaten/ der dieselbe nacht auch bey dem Bischoff geleget sein solt/ aber mit entgegen gewesen ist/ gleicherweß miderzuhacken.

Darob die Sybenbürger erzüret sein/ vñ haben mit hilff des Waida aus der Molda vñ etlicher hunger/ zecken vñ Walachen / ein mechtig groß volck versamelt/ vñ den Gritti samt seinen sinnen vñ etliche mechtigen Herrn in eine festen Stet in Medwisch genant/ ein zeitlang belegert.

Lezlich seyn die Burger mit etlichen Hungern vereingt / in den kirch thurn oder freydhoff geflohen/ vnd haben die Gritschen mit schiessen vñ werffen/ so weit beschedigt/ vnd getrungen/ das sie zum teil vber die Statmauren außgefallen sein/ vnd zum teil die thor selbst eröffnet/ vñ sich dem Mailat obersten hauptman in gnad ergeben haben.

In de selben haben die Sybenbürgischen vñ mituerwarten im die Stat getrungen / des Gritti volck alles/ etlich melden in drey tausent erschlagen. Aber Gritti/ sein zwen Sün/ auch Doçi Jansich vñ Luti Jansicherban / haben sich in einem hauff auff das sterckst vertarckt gehabt.

Do solliche der Mailat erfarn/ hat er das hauff erbrechen lassen/ den Gritti/ der sich mit gerürt/ noch gegen ihm auffgestanden ist/ in einem sessel gefunden/ selbst bey der hand genomen / samt demelken

4

seinen Sünen/ vñ Doçi vñ Luti Jansich für das Stetlein/ in dz leger zu seinen zelten geführt/ daselbst den Gritti mit eigner hand mider gehackt.

Vnd einen gepman in seinem blät wol gewachsen/ den Doçi Jansich anlegen/ vñ in etlich mal vmb die zelle/ vnter de volck vmbfieren lassen/ Dar nach hat er in/ samt dem Luti Jansicherban vñ zweyen des Gritti sünen auch mider gehackt/ die der massen geendet haben.

Janus Wayda enthet sich im Geschloß zu Wardain 11. meyl von dannen/ vñ wöllt die Hungern keinen Türckischen Herrn mer gedulden. Vnd hat der Hoffrichter zu Ofen/ des Gritti güter in das Geschloß führen lassen/ besorgen sich die Pestler. Vñ was sich auff solche geschicht weyter zutregt/ gibt die zeit zu erkennen. Der gütig Herr Gott sey mit vns allen. **ANNO.**

~ SZEBELÉDI ZSOLT ~

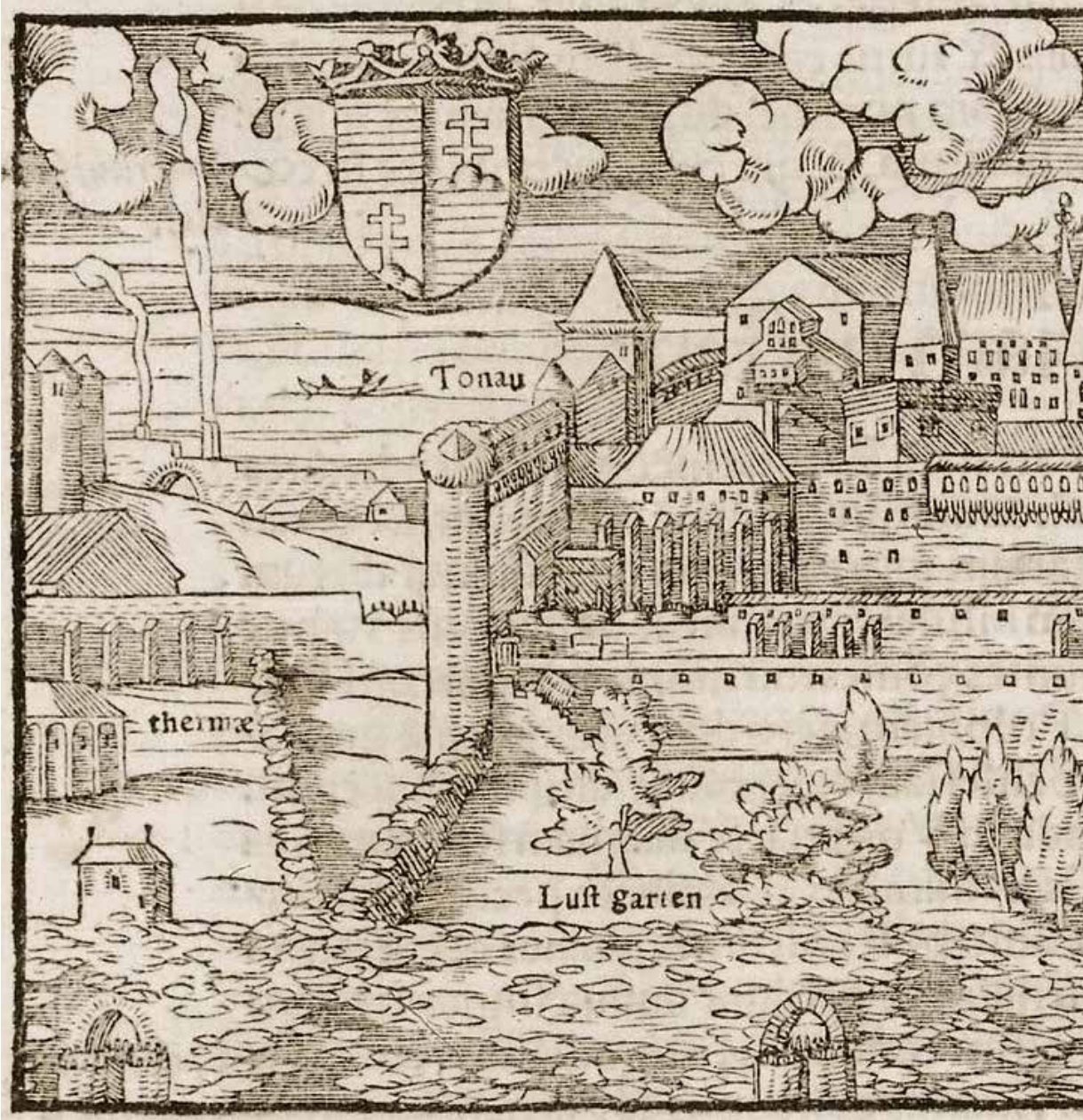
A latin nyelv fonetikai vizsgálatának lehetőségei Szerémi György kézírata alapján

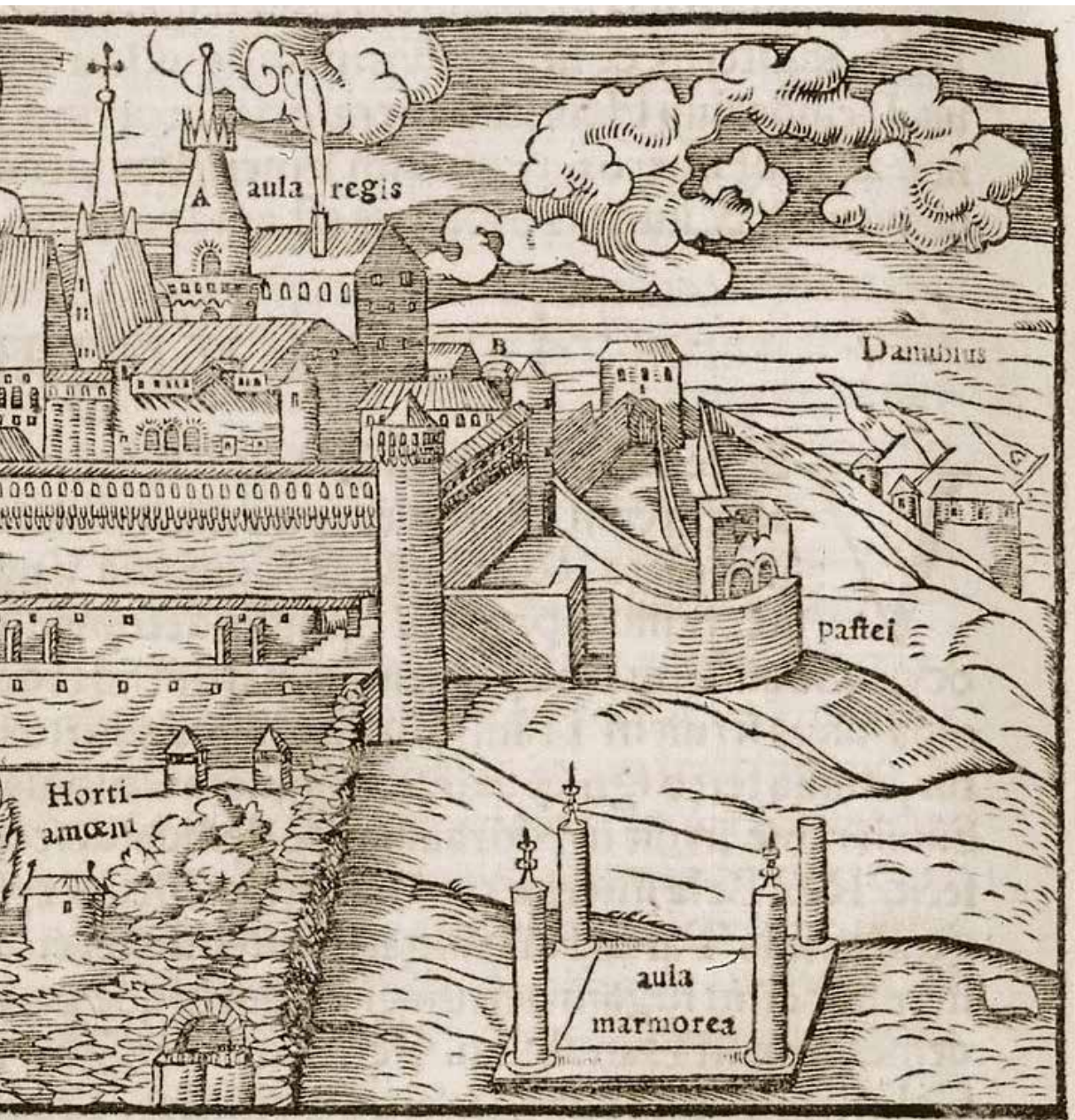
A beszélt latin nyelv fonetikai vizsgálata nyilvánvaló nehézségekbe ütközik, hiszen egyrészt a latin nyelvtörténet teljes időszakában csupán írott forrásokra támaszkodhatunk, másrészt maga a vulgáris latin térben és időben is óriási spektrumot fog át. A középkorban és az újkorban a kiejtést nemcsak az iskola, hanem a beszélő anyanyelve és a környezetének a gyakorlata egyaránt befolyásolta. Ennek ellenére néhány, a kiejtést is tárgyaló munka, illetve az ortográfia segítségével – még ha a helyesírás a középkorban sem tekinthető fonetikusként, csupán abba az irányba tolódott el – bizonyos esetekben megalapozott állításokat fogalmazhatunk meg egyes hangok kiejtésével kapcsolatban. Szerémi kéziratát a mérsékelt normalizált ortográfia elvét szem előtt tartva készülünk kiadni, amely elképzelésről már eddig is voltak és valószínűleg a jövőben is várhatóak viták. Előadásomban a görög írásban a χ grafémával, a latin átvételben *ch* betűpárral jelzett zöngétlen aspirált zárhang [k^h], illetve veláris zöngétlen réshang [x] kézirat alapján feltételezett kiejtését mutatom be, és a hangtani vizsgálatok lehetőségének fenntartásával egy újabb érvet hozok fel az ortográfiai következetlenségeket is megtartó szövegkiadás mellett.

~ SZOVÁK MÁRTON ~

Ludovico Gritti magyarországi tevékenysége Marin Sanudo naplójának tükrében

Marin Sanudo naplója a 16. század eleji velencei–magyar kapcsolatok szempontjából is megkerülhetetlen forrás, amelynek egyik kulcsszereplője a dózse természetes fia, Ludovico Gritti. A dózsefi tevékenységének alapos feltárásához azért is szerencsés a velencei naplóhoz folyamodni, mert a köztársaság hírhálózatának köszönhetően a Magyar Királyságon kívül Konstantinápolyból is értesülésekhez jutottak Gritti ténykedéséről. A kutatás már felismerte a Sanudo-naplók jelentőségét, Heinrich Kretschmayr, később pedig Barta Gábor és Szakály Ferenc is felhasználta sporadikusan, ugyanakkor Sanudo Gritti-szöveghelyeinek rendszeres feltárása még nem történt meg. Előadásomban erre teszek kísérletet az 1526–1533-as évekre vonatkozóan, hogy a zavaros magyarországi viszonyokban halászó Gritti tevékenységéről minél tisztább képet kapjunk, továbbá behatóbban megismerhessük ügyleteinek konstantinápolyi és velencei visszhangját.

Buda látképe 1530 körül.
Metszet Sebastian Münster *Cosmographiae Universalis* című művéből
(Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomatványok Tára)

~ TÓTH LAURA ~

Színház akkor és most, avagy Ludovico Gritti utóélete

Hogyan ábrázolja utókora Ludovico Grittit, akit a kortársak meglehetősen szélsőséges módon ítélték meg, de neve mára szinte feledésbe merült? Gritti a maga korában neves és befolyásos embernek számított, szoros kapcsolatot alakított ki az Oszmán Birodalom vezető személyiségeivel, részt vett a magyarországi tárgyalásokon, sőt még Magyarország kormányzójának is kinevezték, ennek ellenére ha megkérdeznénk az utca emberét, hogy kik voltak Magyarország kormányzói, Gritti aligha szerepelne a névsorban. Annál feltűnőbb tehát, hogy személyével két, egymástól jelentős időbeli távolságban íródott dráma is foglalkozik. A 19. században Szigligeti Ede írt romantikus történelmi drámát *Gritti* címmel, amely minden bizonnyal elsöprő sikert arathatott, hiszen a két főszereplőt a korszak legnevesebb színészei alakították, Egressy Gábor és Laborfalvi Róza. Majd kétszáz évvel később, 2022-ben jelent meg egy kortárs szerzőpáros, Győrei Zsolt és Schlachtovszky Csaba *Vízkereszt* *Gritti, avagy a bőrre menő játék* című drámája, amely a Szerémi György *Magyarország romlásáról* című művében leírt, 1532-es farsangi mulatságot dolgozza fel komédiaként.

Miért pont Grittit választották témának a szerzők? Mitől voltak sikeresek a darabok, és mitől nem? Miért lehet fontos, központi alak Gritti még a 21. században is? Honnan merítették a szerzők az ismereteiket Grittiről, és mennyire voltak hitelesek? Kutatásaim során ezekre a kérdésekre keresem a választ.

~ VARGA SZABOLCS ~

Senkiföldje. Szlavónia Gritti kormányzósága idején (1530–1534)

A Szapolyai (I.) János és Habsburg (I.) Ferdinánd közötti polgárháború eseménytörténetének egyik fehér foltja, hogy mi zajlott Szlavóniában Ludovico Gritti kormányzósága idején. Ma már világosan látjuk, hogy az 1526 és 1529 közötti időszakban a szlavóniai nemesség zöme János király uralmát támogatta, míg a horvát előkelők szinte kivétel nélkül Ferdinánd hívének számítottak. Az 1529. évi hadjárat azonban nagy tanulságokkal járt mindkét fél részére. Utóbbiak rádöbbentek, hogy királyuk nem képes megvédeni őket és a birtokaikat, így a túléléshez kénytelenek lesznek valamilyen *modus vivendi* kialakítani

János párthíveivel. Erdődy Simon zágrábi püspök, alsólendvai Bánffy János nádor, Tahy János, a vránai perjelség gubernátora egyszerűen túl erősek ahhoz, hogy figyelmen kívül lehessen hagyni a politikai terveiket. Simon püspöknek és társainak azonban szintén ke-
serű felismeréssel járt Szulejmán Bécs elleni hadjárata. Be kellett látniuk, hogy uruk nem képes elhárítani az oszmán támadásokat, és önerőből nem tudja megvédeni az országot Habsburg Ferdinándtól sem. Márpedig ők éppen e két ígéletben bízva támogatták Jánost a megkoronázásától kezdve.

A Habsburg-iratokban Erdődyéket folyamatosan törökbarátsággal vádolták, ám éppen Gritti kormányzóságának az eseményei bizonyítják ennek valótlanágát. 1530-tól kezdve ugyanis minimálissá vált a kommunikáció János király udvara és a szlavóniai előkelők között. Hiába volt többüknek remek kapcsolata Itáliával, ez nem jelentette azt, hogy támogatták volna a velencei kalandor politikai terveit. Gritti környezetében nem ismerünk szlavóniai előkelőt, aki közvetíthette volna a kormányzó akaratát a tartománynak. Sokkal inkább az rajzolódik ki a forrásokból, hogy ezekben az években a helyi előkelők mindkét király uralmát elutasították, és éppen ezért komoly szerepet játszottak az úgynevezett király nélküli országgyűlések szervezésében. Ez magyarázza Szulejmán szultán 1532. évi hadjáratát is, amely a szokásostól eltérően a Dráva mentén haladt előre, és az ottani pusztítással a szlavóniai nemességnek is üzent. A szultáni hadjárat azonban csak tovább rontott János király szlavóniai pozícióin, és 1534-ben, miután a János király legmegingathatatlanabb hívének számító Bánffy János meghalt, a többiekben már szilárd volt az elhatározás az átállásra Ferdinánd oldalára. Ezen pedig nem változtatott Gritti halála sem, sőt inkább felgyorsította az eseményeket: a következő évben János pártja teljesen elenyészett a tartományban.

Medgyes látképe 1666-ban.
Metszet (Wikicommons)

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR